

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. М.І.ПИРОГОВА

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

На методичній нараді кафедри
терапевтичної стоматології ВНМУ
ім. М.І. Пирогова

Завідувач кафедри професор ЗВО

 Марія ШІНКАРУК-ДИКОВИЦЬКА

«28» серпня 2023р.

Протокол №1

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для викладачів та самостійної роботи лікарів – інтернів

Навчальна дисципліна	ОК 31 Терапевтична стоматологія
Тема заняття № 40	Прояви бактеріальних інфекцій на СОПР. Тактика лікаря-стоматолога
Курс	інтернатура
Факультет	стоматологічний
Укладач	Доцент ЗВО Олена МУНТЯН

Тема 40. Прояви бактеріальних інфекцій на СОПР. Тактика лікаря-стоматолога.

Мета заняття: уміти проводити діагностику і лікування уражень слизової оболонки порожнини рота при туберкульозі.

Завдання на формування вихідного рівня знань:

1. Елементи ураження СОПР.
2. Схема обстеження хворого із захворюваннями СОПР.
3. Систематика захворювань СОПР.

Контроль вихідного рівня знань.

Питання	Рівень	Еталони відповідей
Які елементи ураження відносяться до первинних?	I	Пляма, еритема, розеола, геморагії, петехії, екхімози, телеангіоектазії, папула, вузол, горб, пухирець, міхур, гнійник, кіста.
Які елементи ураження відносяться до вторинних?	I	2) Луска, ерозія, афта, виразка, тріщина, кірка, рубець
Схема збору анамнезу хворого із захворюваннями слизової оболонки порожнини рота (СОПР)	I	1) З'ясування скарг хворого, навідні питання. 2) Збір анамнезу (захворювання, життя). 3) Об'єктивне обстеження: а) огляд; б) пальпація. 4) Додаткові методи обстеження. 5) Діагностика. 6) Диф. діагностика. 7) Лікування. 8) Профілактика.

Питання, які підлягають вивченню на практичному занятті:

1. Етіологія, патогенез бактеріальних інфекцій на СОПР.
2. Шляхи зараження при бактеріальних інфекціях на СОПР.
3. Прояви бактеріальних інфекцій на СОПР.
4. Лікування бактеріальних інфекцій в порожнині рота.

Література:

Основна:

1. Лекції кафедри терапевтичної стоматології.
2. Терапевтична стоматологія : підручник у 4 т. / [М. Ф. Данилевський, А. В. Борисенко, М. Ю. Антоненко та ін.]. – Київ: Медицина, 2010. – 640 с.
3. Терапевтична стоматологія / [А. К. Ніколішин, В. М. Ждан, А. В. Борисенко та ін.]. – Вінниця: Нова книга, 2012. – 680 с.
4. Барер Г. М. Рациональная фармакотерапия в стоматологии / Г. М. Барер, Е. В. Зорян. – Москва: Литтерра, 2006. – 562 с.

Додаткова:

1. Морозова С. И. Заболевания слизистой оболочки рта / С. И. Морозова, Н. А. Савельева. – Москва: МИА, 2012. – 268 с.
2. Барер Г. М. Терапевтическая стоматология. Ч.3. Заболевания слизистой оболочки полости рта / Г. М. Барер, Е. А. Волков, В. В. Гемонов. – Москва: ГЕОТАР-медиа, 2006. – 286 с.
3. Заболевания слизистой оболочки рта и губ / Л. А. Цветкова, С. Д. Арутюнов, Л. В. Петрова, Ю. Н. Перламутров. – Москва: МЕДпресс-информ, 2006. – 201 с.

Контроль вихідного рівня знань.

1. Встановіть відповідність між нозологічною формою захворювання і збудником:

1. туберкульоз	1. Candida albicans
2. гонорея	2. бліда трепонема
3. дифтерія	3. Streptococcus Haemolyticum
4. сифіліс	4. гонококк Нейссера
5. виразково-некротичний гінгівіт	5. Corynebacterium diphtheriae
6. стоматит	6. мікобактерія туберкульозу
	7. Bac. Fusiformis
	8. Herpes simplex
	9. Spirocheta Vencenti

2. Назвіть характерні клінічні прояви бактеріальних захворювань в порожнині рота, встановіть відповідність між нозологічною формою захворювання та симптомами:

1. туберкульоз 2. сифіліс 3. гонорея 4. скарлатина 5. дифтерія 6. виразково-некротичний гінгіво- стоматит	1. некротичні зміни в яснах 2. фібринозні плівки в порожнині рота 3. виразка неправильної форми з підритими краями, які легко кровото- чать при доторкуванні до дна 4. чітко обмежена гіперемія рото глотки «палаючий зів» 5. в порожнині рота густий з жовтуватим відтінком ексудат, який має зловонний запах 6. блюдцеподібна виразка округлої форми з припіднятими рівними кра- ями, дно м'ясо-червоного кольору, блискуче, при пальпації хрящоподіб- ної консистенції

3. Назвіть лікарські препарати, які використовуються для лікування проявів в порожнині рота бакте-
ріальних захворювань, встановіть відповідність між нозологічною формою захворювання і препара-
том:

1. туберкульоз 2. сифіліс 3. гонорея 4. скарлатина 5. дифтерія 6. виразково-некротичний гінгіво- стоматит	1. антибіотики 2. імунокоректори 3. антисептики 4. протеолітичні ферменти 5. знеболюючі 6. протигрибкові препарати 7. епітелізуючі засоби 8. сульфаніламідні препарати 9. полівітаміни 10. противірусні препарати

СХЕМА ООД ПО ТЕМІ: «ДІАГНОСТИКА ПЕРВИННОГО СИФІЛІСУ».

<i>Порядок обстеження</i>	<i>Виявлені симптоми</i>	<i>Патогенетичне обґрунтування симптомів</i>
Опит скарги	Відсутні; можливі скарги на виразки в порожнині рота, відчуття дискомфорту під час їжі і при розмові	Суб'єктивні відчуття відсутні або виражені слабо у зв'язку з безболісністю твердого шанкру
Анамнез стать, вік, перенесені і супутні захворювання	Хворіють як чоловіки, так і жінки. Частіше в молодому віці. Соматична патологія обтяжує перебіг сифілісу й знижує імунітет.	Соматична патологія знижує загальний імунітет, сифіліс може перебігати в більш важкій формі
Розвиток захворювання тривалість захворювання	Первинний період сифілісу розпочинається через 3-4 тиж. після зараження з виникнення на місці зараження твердого шанкру й триває 5-7 тижнів	
ефективність проведеного лікування	Лікування не проводилося або було мало-ефективним	Не було встановленого діагнозу
Огляд зовнішній огляд регіонарні лімфатичні вузли	Без особливостей Через 5-7 днів після появи твердого шанкру збільшуються найчастіше під підборідні й піднижньощелепні лімфатичні вузли (бубон або регіонарний склераденіт), які є вторинним симптомом первинного сифілісу. При пальпації регіонарні лімфатичні вузли збільшені, безболісні, щільно - еластичної консистенції, рухомі	У регіонарних лімфатичних вузлах відбувається бурхливе розмноження блідої трепонеми
Огляд порожнини рота Огляд слизової оболонки	На місці вторгнення блідої трепонеми - м'ясо- червоного кольору ерозія, рідше виразка округлої або овальної форми розміром від 3 мм (карликові шанкри) до 1,5 см з інфільтратом біля основи, злегка підведеними краями, безболісна при пальпації. Іноді ерозії покриті сірувато-білим нальотом. При приєднанні вторинної інфекції ерозія заглиблюється утворюючи виразку покриту брудно-сірим некротичним нальотом	Розвиток твердого шанкру починається з обмеженої гіперемії, на тлі якої виникає заглиблення, а далі - некроз з утворенням ерозії. Гістологічно твердий шанкр - значний запальний інфільтрат в сполучнотканинному шарі, який складається з лімфоцитів і плазматичних клітин. Значна проліферація ендотелію аж до облітерації судин.
Атипова локалізація твердого шанкру кути рота і перехідні складки	Атипова локалізація твердого шанкру зустрічається в кутах роту, на яснах, перехідних складках, язичі, мигдаликах. Твердий шанкр має вид тріщини, при розтягненні якої визначається характерна ерозія овальної форми з щільним інфільтратом в основі. У кутку рота твердий шанкр може виглядати як заїда	

<i>ясна</i>	Твердий шанкр має вигляд яскраво-червоної гладенької ерозії, у вигляді півмісяця оточує 1-2 зуба. Виразкова форма твердого шанкру на яснах не має ніяких типових для сифілісу ознак. Діагностику полегшують регіонарний лімфаденіт і наявність блідої трепонеми на поверхні ерозії або виразки	Розвиток твердого шанкру починається з обмеженої гіперемії, на тлі якої виникає заглиблення, а далі - некроз з утворенням ерозії.
<i>язик</i>	Твердий шанкр частіше буває одиночним, звичайно в середній третині язика. В осіб з складчастим язиком, окрім ерозійної і виразкової форм, шанкр в складках язика має щілиноподібну форму. На спинці язика із-за значного інфільтрату в основі шанкр різко виступає над навколишньою тканиною і має форму блюдця, перевернутого вверх дном, поверхня якого яскраво гіперимована. При пальпації безболісний. Запалення навколо шанкру відсутнє.	Гістологічно твердий шанкр - значний запальний інфільтрат в сполучно-тканинному шарі, який складається з лімфоцитів і плазматичних клітин. Значна проліферація ендотелію аж до облітерації судин
<i>мигдалики</i>	При виразковій формі шанкру мигдалики збільшені, ущільнені з одного боку. На гіперемійованому фоні спостерігається м'ясо-червона виразка з блюдцеподібними рівними краями. Ковтання болісне. При ангиноподобному шанкрі ерозії або виразки немає. Є одностороннє збільшення мигдаликів, які стають мідно-червоного кольору, безболісні, щільні, чим і відрізняються від таких при ангіні.	

СХЕМА ООД ПО ТЕМІ: « ДІАГНОСТИКА ВТОРИННОГО СИФІЛІСУ».

<i>Порядок обстеження</i>	<i>Виявлені симптоми</i>	<i>Патогенетичне обґрунтування симптомів</i>
<i>Опит скарги</i>	Відсутні Безболісні плями на слизовій оболонці рота. Неприємні відчуття і болісність при ковтанні.	Висипи при вторинному сифілісі в основному не викликають пошкодження тканин і не супроводжуються суб'єктивними відчуттями. Розеоли і папули в порожнині рота надають слизовій оболонці плямистого вигляду. Сифілітична еритематозна ангіна
	Больові відчуття при розмові та прийомі їжі. Осиплий голос (сифілітична дисфонія)	При ерозуванні папул в не санованій порожнині рота, при приєднанні вторинної інфекції і хронічній травмі виникають больові відчуття. Папульозний сифілід нерідко розповсюджується на гортань, викликаючи осиплість голосу
<i>Анамнез</i>	Аналогічно первинному періоду сифілісу	

Розвиток теперішнього захворювання <i>тривалість захворювання</i>	Починається через за 6-7 тиж. після появи твердого шанкру, коли при симптомах первинного сифілісу (твердий шанкр, склераденіт, поліаденіт) з'являються рясні розеолезно-папульозні висипання. Вторинний сифіліс триває 2-4 роки і супроводжується позитивними серологічними реакціями. Вторинний сифіліс має хвилеподібний перебіг з чергуванням активних і прихованих (безсимптомних) періодів. Тривалість кожного із них індивідуальна, в середньому 1,5-2 міс.	Наростає напруженість інфекційного імунітету. Гуморальний імунітет, що утворився на початку хвороби, поступово слабшає, а клітинний імунітет наростає, внаслідок чого поступово змінюється клінічна картина захворювання
Ефективність проведеного лікування Огляд <i>зовнішній огляд</i>	Лікування не проводилося або було малоефективним. Можливий розеолезний і папульозний висип (долоні, підшви, тулуб і ін.), висип (шкіра особи, тулуби і ін.) пустули, пігментний сифілід - сифілітична лейкодерма (на бічних і особливо на задній поверхні шиї) і сифілітичне облісіння (дифузне і дрібновогнищеве)	Діагноз не був встановлений своєчасно. Клінічна картина захворювання змінюється в результаті ослаблення гуморального і наростання клітинного імунітету
Регіонарні лімфатичні вузли	На початку вторинного періоду сифілісу (сифіліс вторинний свіжий) зберігаються склераденіт і поліаденіт. У подальшому, під час прихованого періоду сифілісу і його рецидивів лімфатичні вузли приходять в норму і можуть не пальпуватись	

Огляд порожнини рота <i>огляд слизової оболонки рота</i> <i>сифіліс вторинний свіжий</i> <i>прихований період</i> <i>вторинний рецидивний сифіліс</i>	Велика кількість розеолезно-папульозних висипань, наявність твердого шанкру в порожнині рота. Повна відсутність клінічних проявів. Діагноз в цей період може бути поставлений тільки за допомогою серологічних реакцій. Нечисленні висипання групуються в кільця, дуги папули і розеоли на дужках, м'якому піднебінні, язичку, мигдаликах, язиці по лінії змикання зубів, яснах і ін. У цей період висипання в роті можуть бути єдиним клінічним проявом хвороби	Відбувається генералізація інфекції
Особливості клінічних проявів на слизовій оболонці рота	Локалізується найчастіше на дужках, м'якому піднебінні, язиці і мигдаликах симетрично, утворюється в результаті розеолезних висипань в цій ділянці.	При еритематозній ангіні визначається незначний запальний периваскулярний інфільтрат в сосочковому шарі, що складається з лімфоцитів, плазматичних клітин і гістіоцитів.
<i>плямистий сифілід</i>	Червоні, різко обмежені плями, які зливаються в еритему, яку називають еритематозною ангіною. Уражена ділянка має застійно-червоний колір, іноді з мідним відтінком, і чіткі межі. Іноді хворі скаржаться на неприємні відчуття і болісність при ковтанні	Судини розширені, відзначається гіперплазія ендотелію

Туберкульоз – це хронічне інфекційне специфічне захворювання, яке викликається мікобактерією туберкульозу (паличкою Коха). Захворюваність туберкульозом на Україні виросла з 1990 до 1997 р. на 53%, і щорічно збільшується на 10%. Щодня в Україні реєструється 82 нових випадки туберкульозу і 30 хворих вмирає, на всій земній кулі – кожену секунду інфікується 1 людина і 1 вмирає кожні чотири секунди. На сьогоднішній день 30% населення планети інфіковано туберкульозом. Це говорить про епідемію і навіть пандемію захворювання. СОПР володіє високою резистентністю і несприйнятністю до мікобактерії Коха. Захворювання виникає при зниженні резистентності організму. Джерело зараження: хворі люди, тварини (корови) і птахи, а також при вживанні молока, м'яса, яєць від хворих тварин і птахів. Зараження СОПР: повітряно-краплинним, контактним, харчовим і ендогенним (гематогенним, лімфогенним) шляхом. При потрапленні

мікобактерії в організм залежно від стану захисних сил організму, інтенсивності інфікування людина може не захворіти, а залишитися носієм інфекції, яка проявиться при зниженні імунітету.

На СОПР зустрічається первинний і вторинний туберкульоз.

Первинний туберкульоз СОПР зустрічається дуже рідко, в основному у дітей. Захворювання виявляється у вигляді туберкульозного шанкру. Характеризується безсимптомним інкубаційним періодом, тривалістю від 1 тижня до 1 місяця. Потім, на місці вхідних воріт інфекції виникає виразка:

- болісна, щільна при пальпації
- розміром до 1 см
- з підритими, нерівними краями
- покрита сіруватим нальотом
- при мікробіологічному дослідженні – мікобактерії Коха

Через 3 тижні після появи туберкульозного шанкру

- регіонарний лімфаденіт в підщелепній області
- лімфовузли можуть зливатися в пакети і спаюватися з шкірою
- розм'якшення і нагноєння лімфовузлів
- утворення гнійних свищів

Вторинний туберкульоз на СОПР виявляється у вигляді:

- туберкульозного вовчаку;
- скрофулодерми;
- міліарно-виразкового туберкульозу.

Туберкульозний вовчак.

Характеризується загальними симптомами:

- субфебрильна температура;
- пітливість (нічна, проливна);
- різке схуднення;
- гіперплазія лімфатичних вузлів;
- лімфопенія;
- зрушення нейтрофілів вліво;
- прискорене ШОЕ;

На місці вторгнення мікобактерії на поверхні слизової оболонки або шкіри утворюється жовтувато-червона пляма з чіткими контурами, яке поступово піднімається над поверхнею і утворюється типовий горбик – люпома жовто-червоного кольору розміром до 2 мм. Горбик м'який, безболісний, росте по периферії і зливається з іншими елементами, унаслідок чого утворюються горбкові розростання різних розмірів. Після їх розпаду утворюються 1-3 виразки:

- болісні;
- неправильної форми;
- краї нерівні, підриті, м'які;
- дно покрито жовтувато-сірим нальотом;
- після зняття нальоту – грануляція, що нагадує ягоди малини;
- регіонарні лімфовузли збільшені і болісні при пальпації;

- після загоєння утворюються нерівні рубці, на яких можуть утворюватися нові елементи ураження;

Симптоми:

- «яблучного желе» - при діаскопії колір люпоми нагадує колір яблучного желе
- симптом Пospelова – феномен провалення круглого зонда при натисканні на люпому (обумовлено руйнуванням еластичних і колагенових волокон).

Діагностика:

- позитивна реакція Пірке, Манту
- при цитологічному дослідженні – гігантські клітки Пирогова-Лангханса
- при мікроскопії зіскобу з дна – мікобактерії виявляються рідко і лише при фарбуванні по Цилю-Нільсону.
- при гістологічному дослідженні – горбик містить гігантські клітки Пирогова-Лангханса, плазматичні і епітеліальні клітини, оточені лімфоцитарним валом, пластичні і колагенові волокна зруйновані. У інфільтраті – казеозний некроз.

Скрофулодерма – туберкульоз СОПР виникає при проникненні інфекції гематогенним або лімфогенним шляхом. Зустрічається рідко, в основному у дітей. Клініка: у товщі слизової утворюється вузол, який розм'якшується, а потім утворюється виразка:

- неправильної форми, м'яка;
- з підритими краями;
- дно покрите грануляціями;
- малоболісна;
- при загоєнні – нерівні рубці, на яких можуть утворюватися нові елементи ураження;
- позитивні серологічні реакції;
- при цитологічному дослідженні – змішана мікрофлора, клітини Пирогова-Лангханса;

Міліарно-виразковий туберкульоз СОПР розвивається у хворих з пониженим імунітетом, при відкритій формі туберкульозу легень або гортані унаслідок кровохаркання. При цьому палички Коха з мокротою потрапляють на СОПР і викликають утворення дрібних горбиків (мікроабсцесів), які виступають над рівнем слизової, зливаються між собою, утворюють виразки:

- неправильної форми з м'якими підритими краями;
- сильно болісна;
- на дні – горбики, що не розпалися, – зерна Треля;
- у колі виразки міліарні горбики нагадують пустули, але при натисканні гній не виділяється;
- дуже повільне рубцювання;
- гіперсалівація;
- лімфовузли м'які, збільшені і болісні при пальпації;
- цитологічне дослідження: клітини епітелію, Пирогова-Лангханса, іноді мікобактерії Коха;
- серологічні реакції: Манту - +, Пірке – частіше -, рідше - +.

Тактика лікаря-стоматолога. При підозрі на туберкульоз – надання тільки невідкладної допомоги і направлення для обстеження в туберкульозний диспансер. Дотримання всіх правил санітарного режиму. При підтвердженні діагнозу – лікування місцеве:

- антисептична обробка
- знеболення
- ферменти
- аплікації 5-10% розчину ізоніазиду, 5% розчину салюзиду, 3% розчину ПАСК, 2% розчину салютизону, розчину стрептосалюзиду на новокаїні (1 г на 5 мл), 10% розчину канаміцину. Ін'єкції стрептоміцину в осередок ураження по 0,2-0,5 р.
- обволікаючі засоби
- кератопластичні засоби.

Сифіліс СОПР.

Хронічне інфекційне захворювання. Збудник – бліда спірохета, *Treponema pallidum*. Під мікроскопом має вигляд спіралі. Поза організмом ТП чутлива до зовнішньої дії, хімічних речовин, висихання, нагрівання, дії сонячних променів. Зберігається у вологих біологічних середовищах: ротова рідина, грудне молоко інфікованої жінки, сперма, слизова рідина. Висока контагіозність.

Існує прямий і непрямий шлях зараження.

Прямою – при статевих контактах, поцілунках, годуванні дітей грудьми, професійний (огляди, хірургічні і стоматологічні втручання, патанатомічні дослідження), трансплацентарний.

Непрямою – через предмети, що контактували з інфікованим матеріалом (стоматологічні інструменти, ендоскопічні прилади), предмети особистої гігієни при порушенні цілісності слизової.

Клініка:

- інкубаційний період;
- первинний період;
- вторинний період;
- третинний період;
- ранній, пізній і прихований природжений сифіліс;
- вісцеральний сифіліс;
- сифіліс нервової системи.

Інкубаційний період – це термін від моменту зараження до появи твердого шанкру. В середньому – 3-4 тижні. Розповсюджується ТП по лімфатичних судинах вже в перші години після зараження.

Первинний період – починається з появи твердого шанкру (ТШ) і триває в середньому 6-8 тижнів. При мікроскопії - дослідженні в темному полі визначається збудник – бліда трепонема. Через 5-7 днів після утворення ТШ збільшуються регіонарні лімфовузли (бубони), в яких йде бурхливе розмноження ТП. З лімфатичних вузлів вже на початку первинного періоду трепонеми потрапляють в кров і починають вироблятися антитіла, які в кінці 4 тижні первинного періоду можна визначити за допомогою класичних серологічних реакцій – Вассермана (преципі-

тація комплементу з трепонемним антигеном), імунофлюорисценції (РІФ), іммобілізації блідих тріпнем (РІБТ), імуноферментний аналіз, гемаглютинація. У зв'язку з цим первинний період поділяють на первинно серонегативний і первинно серопозитивний. Найбільш часта локалізація на губах, щоках, ближче до кута рота, язиці, мигдаликах.

Симптоми первинного періоду:

- гіперемія і ущільнення слизової;
- у центрі – некроз і утворення твердого шанкру;
- ерозія округлої форми з піднятими чіткими краями;
- безболісна;
- дно – м'ясо-червоного кольору;
- в ос ерозії – щільний хрящеобразної консистенції інфільтрат;
- у соскобі легко виявляються бліді трепонеми;
- регіонарні лімфовузли збільшені, безболісні, щільні, не спаяні між собою і з м'якими тканинами;

Форми шанкрів:

- типова;
- атипові (виразкова, шанкр-тріщина, шанкр-кірка, шанкр-папула, гігантська форма шанкру, шанкр-амигдалит, у області ясен).

До кінця первинного періоду можливо підвищення температури тіла, явища загальної інтоксикації, анемія, лейкоцитоз, прискорене СОЭ.

Вторинний період – виявляється на шкірі і слизовій у вигляді висипань. Розрізняють: свіжий, рецидивуючий, прихований. З'являється через 6-8 тижнів після появи первинного сифілісу і триває 3-4 роки (без лікування). Загальні симптоми: хриплий голос, поліаденіт, підвищення температури тіла, підвищена стомлюваність, випадання волосся, при бактеріоскопічному дослідженні – велика кількість трепонем, позитивні серологічні реакції.

Виявляється у вигляді:

- плямистого сифіліду;
- папульозного сифіліду;
- пустульозного сифіліду.

Плямиста форма – на слизовій зіву, м'якого піднебіння, мигдаликів – безболісні, застійно-червоного кольору розеоли, іноді з мідним відтінком, з різкими межами, безболісні, зливаються в еритему. На шкірі шиї - сифілітична лейкодерма: круглі депігментовані плями, діаметром 0,8 см (намисто Венери).

Папульозна форма – найбільш часто зустрічається на СОПР. Локалізується на слизовій м'якого піднебіння, мигдаликів, дужок, щік по лінії змикання зубів, язиці, губах, яснах. Спочатку папула темно-червоного кольору, відмежована, з невеликим інфільтратом в основі, потім сірувато-білого кольору, обмежена гіперемійованим вінчиком і інфільтратом по периферії, часто піднімається над рівнем слизової. При зішкрібанні епітелій видаляється, оголяючи м'ясо-червоного кольору безболісну ерозію. При локалізації на язиці – атрофія ниткоподібних сосочків – виникають поліровані, гладкі, блискучі поверхні у вигляді дисків нижче рівня сли-

зової – симптом «скошеного луку». При рецидивах папули групуються у вигляді кіл – своєрідні «гірлянди».

Позитивні симптоми: Бідермана (темно-червоний колір передньої частини склепіння глотки) і Ядассона (різкий біль при натисканні на сифілітичну папулу).

Пустульозна форма – зустрічається у край рідко у ослаблених людей і супроводжується підвищенням температури. Спочатку виникає інфільтрат, потім утворюється болісна виразка.

Третинний період – виникає через 3-5 і більше років після зараження. Загальні симптоми: ниючий біль у області СОПР, порушення мови, гнусавість, нежить з гнійними виділеннями, регіонарні лімфовузли збільшені, безболісні при пальпації, поява сифілідів на поверхні вісцеральних органів і кісток з їх розпадом і важкими функціональними порушеннями, низька заразливості хворого, сідловидний ніс. Виявляється у вигляді:

- гумозного сифіліду;
- горбкового сифіліду;

Гуми – на м'якому або твердому піднебінні, язиці, губах одиничні або множинні вузли, безболісні, збільшуються до 3-4 см в діаметрі. Через 5-10 днів розкриваються і утворюються малоболісні кратероподібні виразки з щільними краями. Дно покрите грануляціями. При локалізації на язиці – склерозуючий глосит, обмеження рухомості язика, на твердому небі – некроз кістки і перфорація піднебіння, на м'якому піднебінні – деформація, укорочення, руйнування язичка. Після епітелізації – втягнутий зірчастий рубець. При цитологічному дослідженні бліда трепонема не виявляється. РІФ і РІБТ – позитивні.

Горбковий сифілід – на слизовій губ, альвеолярного відростка і піднебіння утворюються щільні синюшно-червоного або червонувато-коричневі горбики на інфільтрованій основі, які не зливаються, швидко покриваються виразками, утворюється виразка з щільними фестончастими краями. При цитологічному дослідженні бліда трепонема не виявляється. РІФ і РІБТ – позитивні.

Тактика лікаря-стоматолога.

При підозрі на сифіліс – надання тільки невідкладної допомоги і напрям для обстеження у венерологічний диспансер. Дотримання всіх правил санітарного режиму. При підтвердженні діагнозу – лікування місцеве:

- антисептична обробка;
- знеболення;
- ферменти;
- аплікації 8% суспензії бійохинолу, 7% суспензії бісмоверолу, 10% суспензії осарсола, міарсол (0,15 г розчинити в 2 мл розчину новокаїну), 10% суспензії новарсенола в гліцерині.
- кератолітики;
- хірургічне лікування через 5 років після зняття з диспансерного обліку.

ГОНОРЕЙНИЙ СТОМАТИТ

Гонорейний стоматит (stomatitis gonococcica) — гостре інфекційне захворювання СОПР, збудником якого є гонокок.

Інкубаційний період становить від 1 доби до 1 міс і більше. Гонококи, які потрапили на СОПР, через 3—4 доби по міжклітинних проміжках досягають субепітеліальної сполучної тканини і викликають запальну реакцію з утворенням гнійного ексудату, що розглядається як міграція нейтрофільних гранулоцитів і плазмоцитів до місця вторгнення збудника. У дітей зараження відбувається під час народження і поєднується з ураженням СО очей та носа.

Скарги хворих при гонорейному стоматиті, як правило, відсутні. СО головним чином нижніх відділів порожнини рота (губ, ясен, бічних і нижньої поверхні язика та дна ротової порожнини), а також глотки, мигдаликів, гортані яскраво гіперемійована і вкрита надзвичайно великою кількістю сірого, інколи зеленуватого гнійного нальоту з неприємним запахом.

Діагностика. Діагноз підтверджується знаходженням гонокока при мікроскопії ексудату.

Лікування гонорейного стоматиту ідентичне терапії гнійно-некротичних уражень СОПР. Основну терапію проводить дерматовенеролог. До одужання треба вживати профілактичних заходів, щоб запобігти інфікуванню членів сім'ї хворого.

Студент повинен уміти:

1. Діагностувати бактерійні захворювання СОПР.
2. Уміти проводити лікування даних захворювань.

Самоконтроль знань і умінь по темі і контроль кінцевого рівня знань.

Завдання №1.

Хворого Ч., 48 років, турбує появу різко болісної виразки на бічній поверхні язика. Хворіє близько місяця, відчуває слабкість, нездужання; температура тіла постійно підвищена 37-37,5⁰С. Виразка з'явилася в перші дні і за час хвороби збільшилася в розмірах.

Об'єктивно: на бічній поверхні язика зліва виразка в межах м'язового шару, завдовжки до 3 см, шириною не більше 1,5 см, з нерівними підритими краями, при пальпації болісна, м'яка. Дно виразки покрите жовто-сірим нальотом, що легко знімається. Підщелепні лімфовузли зліва збільшені, рухомі, помірно болісні при пальпації. У аналізі крові ШОЕ – 15мм/ч.

1. *Перерахуйте захворювання, вроджені для описаної симптоматики.*
2. *Сформулюйте найбільш достовірний діагноз.*
3. *Обґрунтуйте діагноз, використовуючи умови завдання.*
4. *Які додаткові методи обстеження можуть підтвердити діагноз?*
5. *Яка тактика лікаря в подібній ситуації?*

Еталон відповіді:

1. а) туберкульозна виразка;
б) травматична виразка;
в) твердий шанкр;
г) трофічна виразка.
2. Туберкульозна виразка.

3. Порушення загального стану. Субфебрильна температура. Виразка щілинноподібної форми з підритими краями, болісна при пальпації. Збільшення і болісність регіонарних лімфовузлів.

4. Цитологічне дослідження мазка-відбитку (наявність клітин Ланганса). Позитивні проби Пірке і Манту.

5. Загальне лікування в спеціалізованій установі. Місцеве лікування симптоматичне.

2. Хворий К. 45 років скаржиться на постійне підвищення температури тіла, слабкість, наявність у порожнині рота болісних виразок. При огляді на слизовій оболонці щоки на гіперемованому фоні візначається болюча виразка розміром 10 мм з нерівними підритими краями та брудно-сірим дном з поодинокими мікроабсцесами по периферії.

Лімфатичні вузли збільшені, тістоподібної консистенції. Консультацію якого спеціаліста слід отримати для остаточної постановки діагнозу?

A Фтизіатра

B Венеролога

C Гематолога

D Кардіолога

E Онколога

3. У хворого Д., 38 років на слизовій оболонці щік розташовані горбики жовто-червоного кольору, м'якої консистенції, діаметром 1-3 мм, слабо болісні при пальпації. Симптоми Поспелова та яблучного желе позитивні. Який ймовірний збудник даного захворювання?

A Паличка Коха

B Паличка Гансена

C Спірохета Венсана

D Паличка Лефлевра

E Гонокок

Завдання для самостійної роботи.

1. Реферат на тему: «Сучасні антибактеріальні препарати, що використовуються при лікуванні захворювань СОПР».